

סיוון התשע"ח

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

האם נביא עושה נס מדעתו

לפרשת קרח (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט)

1. במדבר ט"ז ד-ז:

(ד) וישמע משה ויפל על פניו. (ה) וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר: בקר וידע ה' את אשר לו, ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו. (ו) זאת עשו: קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו. (ז) ותנו בהן אש ושימו עליהן קטרת לפני ה' מחר והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש רב לכם בני לוי.

2. במדבר ט"ז יח-יט:

(יח) ויקחו איש מחתתו ויתנו עליהם אש וישימו עליהם קטרת ויעמדו פתח אהל מועד ומשה ואהרן. (יט) ויקהל עליהם קרח את כל העדה אל פתח אהל מועד...

3. במדבר ט"ז לה:

(לה) ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת.

4. במדבר ט"ז כג-כד:

(כג) וידבר ה' אל משה לאמר: (כד) דבר אל העדה לאמר, העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם.

5. במדבר ט"ז כח-לב:

(כח) ויאמר משה: בזאת תדעו כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה – כי לא מלפי. (כט) אם פמות כל האדם ימתון אלה, ופקדת כל האדם יפקד עליהם – לא ה' שלחני. (ל) ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם, וירדו חיים שאלה – וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה'.

(לא) ויהי ככלתו לדבר את כל הדברים האלה, ותבקע האדמה אשר תחתיהם. (לב) ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש. (לג) וירדו הם וכל אשר להם חיים שאלה ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל.

6. במדבר י"ז יא-יג:

(יא) ויאמר משה אל אהרן: קח את המחטה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף מלפני ה', החל הנגף.
7. במדבר ט"ז ד:

(ד) וישמע משה ויפל על פניו.
8. רס"ג בתרגומו לפסוק:

"ויפל על פניו" – להשיג ולשמע חזון מאת ה'.
9. פירוש ר' אברהם בן שלמה למל"א י"ז:

ולפיכך הוסיף רבי סעדיה ז"ל בפרשו בתרגום "וישמע משה ויפל על פניו" מילה לרמוז בה אל העניין הזה האמור, והוא אמרו: "צמוד לחזון" – כלומר ביקש שיודע לו מה יהיה סוף העם. לכן דע כל מה שאמר באותו המקום והיזהר בו.
10. רשב"ם בפרושו לפסוק:

"ויפל על פניו" – לתפילה, ושם נאמר לו מה שאמר לקרח.
11. ראב"ע בפרושו לפסוק:

"ויפל על פניו" – ברצונו. ויש אומרים: כדרך הנבואות.
12. הרב אלחנן סמט:

הצד השווה בפירושי רס"ג, רשב"ם והפירוש שהביא ראב"ע הוא, שמשה בדבריו לקרח ולעדתו מסר את דברי ה' שנאמרו לו קודם לכן, ומבחן הקטורת לא היה יזמה שיזם הוא. ועוד דבר שווה לשלושתם. שהם אינם משערים את קיומה של הנבואה למשה מסברתם, אלא מחפשים יתד בלשון הכתוב להיתלות בה. והם מצאו יתד זו בנפילת משה על פניו. אלא שהשניים הראשונים פירשו זאת כתפילה לשם קבלת נבואה. ואילו הפירוש השלישי פירש זאת כתיאור קבלת הנבואה עצמה.
13. במדבר י"ד ד-ה:

(ד) ויאמרו איש אל אחיו: נתנה ראש ונשובה מצרימה. (ה) ויפל משה ואהרן על פניהם לפני כל קהל עדת בני ישראל.
14. במדבר כ"ו:

(ו) ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו על פניהם...

הנבואה שניתנה לו), רק בסיפור משה לעם. וכבר הראיתוך כי המקומות רבים, פעם יאריך בדיבור השם אל משה ויקצר בסיפור משה (- לעם), ופעם יעשה בהפך, ולפעמים לא יזכיר האחד כלל.

ודעתי בזה (- במה שאמר משה בפסוקים ה-ז) ובמה שאמר לאהרן "קח את המִחְתָּה [וְתֵן עָלֶיךָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ] וְשִׂים קֶטֶרֶת [וְהוֹלֵךְ מֵהָרָה אֶל הָעֵדָה וְכָפַר עָלֶיְהֶם]" (- להלן י"ז, יא - במקום השלישי בפרשתנו שבו נראה שמה פועל על דעת עצמו), שהייתה עליו יד ה' בהם (- באירועים ההם), והוא הנקרא רוח הקודש, כעניין בספרי דוד ושלמה שהיו ברוח הקודש, וכמו שאמר (שמ"ב כ"ג, ב) "רוח ה' דָּבַר בִּי וּמְלָתוֹ עַל לְשׁוֹנִי". כי משה רבינו, בכל ביתו נאמן הוא... ומפני שאינו מזדך נבואתו של משה, לא הזכיר בהן דבר ה'.

24. הרשב"ם:

(יא) "ושים קטרת" - להודיע שהקטורת הממיתה בשאינס כהנים, היא הנותנת חיים ביד כהנים, לדעת שהן ראויים לעבודה.

25. הרשב"ן:

ולא הייתה התלונה, רק על השריפה, לא על הבליעה, כי ה' אמר למשה "העלו מסִבִּיב לְמִשְׁפַּחַת קָרַח דָּתָן וְאַבִּירָם" (ט"ז, כז) - וזה ירמוז על פתיחת פי הארץ, ומשה הגיד זה לישראל בשם ה'.

26. רבי יוסף אלבו ב'ספר העיקרים', מאמר רביעי פרק כב:

עיקר גדול אל התורה ושורש אל האמונה... הוא שהשם יתברך מכריח הטבע תחת כפות רגלי המאמינים... ונמצא זה בקצת החסידים... שהצדיקים - משתנה הטבע על פי דיבורם... עצמו מספור הניסים שהיו נעשין על ידם בדיבורם הקל, מזולת שיבואם בזה נבואה או דיבור או ציווי מהשם יתברך.

כן אמר אליפז לאיוב "וְתִגְזַר אֱמֹר וְיָקֵם לְךָ" (איוב כ"ב, כח) - שייראה שזה דבר מוסכם מהנביאים והמדברים ברוח הקודש כאלפז, שהטבע משתנה על פי הצדיקים כפי מה שירצו.

וכל שכן על פי הנביאים, שהיו הניסים מתחדשים על ידם ככל היוצא מפיהם. אמר אליהו: "חי ה' אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עִמָּדְתִּי לְפָנָיו אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר כִּי אִם לְפִי דְבָרִי" (מל"א י"ז, א). ועוד אמר: "וְאִם אִישׁ אֶ-לֹהִים אֲנִי, תִּגְדָּ אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל אֶתְךָ וְאֶת חֲמֻשֶׁיךָ" (מל"ב א', י) - והיה כן. וכן אלישע אמר "כִּפְעַת מָחָר סָאָה סֵלֶת בְּשֶׁקֶל" (מל"ב ז', א) - והיה כן. וכן "וַיִּצְפַּח הַבְּרָזֵל" (מל"ב ו', ו), ושאר הניסים שנעשו על ידו מבלי שיקדם לו נבואה או ציווי השם יתברך על זה. וכן שאר הנביאים. ומשה עצמו אמר: "אִם כָּמוֹת כָּל הָאֲדָם וְגו' וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וְגו' וְיִהְיֶה כְּכֹלְתוֹ לְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְתִבְקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם. וְתִפְתַּח

15. רש"י בעקבות מדרש תנחומא (קרח, ד): "ויפל על פניו" - מפני המחלוקת, שכבר זה בידם סרחון רביעי... נתרשלו ידיו... אמר: עד מתי אטריח על המלך, שמא לא יקבל עוד ממני.

16. רמב"ן ד"ה וטעם ויודע ה' את אשר לו: והנה משה מעצמו חשב המחשבה הזאת, ורצה בקטורת יותר משאר קרבנות, כי ראה כבר בנדב ואביהוא, כי בהקריבם קטורת זרה לפני ה' נשרפו... ובטח משה כי השם "מקים דבר עבדו וְעֵצָת מְלֹאכֵיו יִשְׁלִים".

17. במדבר י"ז ו:

(ו) וַיִּלְנוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמֹּחֶרֶת עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לֵאמֹר: אַתֶּם הַמֵּתִים אֶת עַם ה'!

18. הרמב"ן:

"אתם הַמֵּתִים את עם ה'" - אמר אונקלוס: "אתון גרמתון דמות עמא דה'" - יפתור כי יאשימו אותם על שנתנו העצה הזאת להקטיר קטורת זרה לפני ה', מדעתם שהמקריבים אותה נשרפים. כי ה' לא אמר למשה להקטיר הקטורת הזאת, והוא לא אמר לישראל בשם ה' לעשות כן, אם כן מעצמם נתנו העצה הזאת אשר מתו בה העם, והיו יכולים לתת אות ומופת אחר, במטה או בזולתו.

19. הרשב"ם:

"אתם הַמֵּתִים את עם ה'" - על דתן ואבירם הבלועים אנו מודים שחטאו (- שהרי ענשם בא מאת ה' ואין למשה חלק בו). אבל מאתים וחמשים איש שמתו במיתת נדב ואביהוא - אתם הרגתם אותם, שציוותם להקטיר קטורת!

20. במדבר ט"ז כח-ל:

"בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שִׁלְחָנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי לֹא מִלְּבִי. אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמְתּוּן אֵלֶּה... לֹא ה' שִׁלְחָנִי. וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְצָתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ..."

21. הרשב"ם:

(כח) "כי לא מלבי" - שחינכתים בקטורת, כשאמרתי "וְאֵתָה וְאַהֲרֹן אִישׁ מִחֶתְנוּ" (פסוק יז לעיל). (כט) "לא ה' שלחני" - אלא עשיתים מדעתי שצויתים להקטיר קטורת.

(ל) "ואם בריאה" - חדשה - "יברא ה'" - בארץ... שאינה כמיתת נדב ואביהוא.

22. רש"י ל-ט"ז, ז, על פי תנחומא קרח, ה:

ולא טפשים היו... [ש]קיבלו עליהם ליקרב? הם חטאו על נפשותם, שנאמר (י"ז, ג): "אֶת מִחֶתוֹת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם".

23. הרמב"ן:

ויש אומרים כי "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו" (פסוק ד) - לדרוש את ה' לדעת מה יעשה, ואז נאמר לו (בפסוק ה ואילך) "בִּקֶּר וַיֵּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ" וכו'. ולא נזכר זה (-

29. הרב אלחנן סמט:

צודקים המפרשים הרואים במעשים המכריעים שמסופר עליהם בפרשתנו – מבחן הקטורת, בליעת המורדים באדמה ועצירת המגפה בקטורת – מעשים שנעשו ביזמתו העצמאית של משה, בלא שנצטווה על כך בנבואה מאת ה'. משה מופיע בפרשתנו פעם אחר פעם כנביא הפועל על פי שיקול דעתו, וה' נענה לו ומחולל נסים כפי שגזר אומר.

30. רמב"ן בפירושו לפסוק כט:

טעם "לא ה' שִׁלְחָנִי" – שלא שלחני כלל להוציאם ממצרים... וכן "כי ה' שִׁלְחָנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה" (פסוק כה) – המעשים אשר ראיתם בעיניכם, רמז לכל אשר עשה מיום שאמר לו "לֵךְ וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲהוֹ" (שמות ג', י). כי תחילת ביאת הנביא ייקרא 'שליחות'... ואין טעם "כל המעשים"... אלא לכלל המעשים אשר עשה משה לעיני כל ישראל.

31. הרב אלחנן סמט:

שליחותו של משה, כמו שליחותם של נביאים אחרים, כוללת בתוכה גם מעשים שעשה או שעתידי הוא לעשות על פי שיקול דעתו. גם מעשים אלו נעשים בדבר ה', והם חתומים בחותם הנבואה. בבואו לאמת את שליחותו, ראוי הדבר שדווקא את המעשים מן הסוג הזה יאמת משה. וכיצד יעשה זאת? כיצד יבאר למערערים כי אף כאשר הוא פועל על פי שיקול דעתו יש למעשיו אלו ערך נבואי גמור כמעשה ה'? התשובה ברורה: בכך שיפעל ללא הנחיה נבואית, וה' ישלים את חפצו במעשי נס מרשימים שיוכיחו לכול כי למעשיו העצמיים של משה יש גיבוי א-לוקי גמור.

הָאֶרֶץ אֶת פִּיהָ וְגו'. ולא נמצא שציווהו השם יתברך על כד. וכן אמר ישעיה: "מִקִּים דָּבָר עֲבָדוֹ, וְעֲצַת מְלֶאכֶיךָ יִשְׁלִים" (ישעיהו מ"ד, כו).

... וכל שכן במקום שיש בו קידוש השם, שראוי ומחויב לפרסם שהטבע משועבד ומוכרח לעשות רצון שומרי התורה ומקיימי מצוותיה... ולזה תמצא יהושע, כשנצטרך לכמו זה הדבר, לא המתין ליטול רשות מהשם ולימלך בשכינה, אבל נשען על השם שיעשה רצונו, ומעצמו אמר "שָׁמַשׁ בְּגִבְעוֹן דָּוִם" וגו' (יהושע י', יב), כמו שהעיד הכתוב: "אִזּוֹ יִדְבַר יְהוֹשֻׁעַ לְה'... וַיֹּאמֶר לְעֵינַי יִשְׂרָאֵל: שָׁמַשׁ בְּגִבְעוֹן דָּוִם" וגו' (שם), וקיים השם דברו עד שהעיד הכתוב עליו שלא היה דבר גדול כמוהו אפילו בימי משה, שיאמר משה מעצמו ויתקיים דבר גדול כזה, ואמר: "וְלֹא הָיָה פִּיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו לְשִׁמְעַ ה' בְּקוֹל אִישׁ" וגו' (שם, יד), כלומר שיקיים השם דבר גדול כזה שיגזור האיש מעצמו...

27. רבי יצחק עראמה בספרו 'עקדת יצחק' בשער השמונים:

מצאנו שלא הורגל משה לעשות בכל צרכיהם (-) של ישראל) אלא על זה העניין, רצוני, בדבר ה'... כי מצד ענוותנותו (- של משה ואהרן) לא הורגלו לעשות כיוצא בזה מעצמן, והיה להם לשבח ולחכמה. כי אחר שמשה היה נאמן בית, בא בכל עת אל הקודש לדעת מה יעשה בכל דבר ודבר שיבוא צורכו, למה יעשה מעצמו? וגם כן "וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה'" – כבר הוכחתי שם יפה (-) דבריו הללו יובא להלן), שלא מעצמו אמרה, כמו שאמר: "בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שִׁלְחָנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מִלְּבִי".

ואני ערב בדבר, לדעת כל הנביאים והחסידיים שזכר, שאילו היה להם דבר השם יתברך מזומן על זה השיעור (- כפי שהיה דבר ה' מזומן למשה) שלא היו עושים מעצמן.

28. עקדת יצחק, שער השבעים ושמונה, בביאורו לפרשת קרח:

והנה על אימות הנבואה (- שעל כך ערערו לדעתו קרח ודתו ואבירם) אמר "בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שִׁלְחָנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מִלְּבִי" – כמו שאמרו אלה המכחישים בנבואה. ובמה יודע איפה? כי הנה אנכי אמרתי לכם במאמר השם יתברך שתסורו מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, ושלא תגעו בכל אשר להם פן תספו עמהם, אשר זה יורה שנגזרה עליהם מאתו יתברך מיתה משונה מבוהלת שלא כדרך העולם, ואם כן אפוא, "אִם כָּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמְתּוּן אֵלֶּה, וּפְקֻדַת כָּל הָאָדָם יִפְקַד עֲלֵיהֶם, לֹא ה' שִׁלְחָנִי" – ותדעו כי לא נביא אנוכי, כמו שהם אומרים שאין כאן נבואה. והיא ראייה עצומה על אימות הנבואה.